

EPIK BİR ŞAİR OLARAK FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Selma Baş

Fazıl Hüsnü Dağlarca, modern Türk şiirinde yalnızca üretkenliğiyle değil, şiire yüklediği poetik anlam, dil karşısındaki duyarlılığı ve zengin imgelerle ördüğü çeşitli temaları kuşatma gücüyle de dikkat çeken şairlerden biridir. Onun “saf şiir” anlayışıyla şekillenen birey odaklı yaklaşımı, kimi eserlerinde toplumsal bilinç, tarih duygusu ve insanlık düşüncesiyle birleşir. Bu yönüyle Dağlarca, sanatının ana damarlardan biri olan epik söylemi, modern şiirin imkânları içinde kendine özgü bir söyleyişle yeniden kurar.

Dağlarca’nın epik şiirlerinde ele aldığı konular, dar bir tarihî anlatıyla sınırlı kalmaz; insanın ve milletin varoluşunu anlamlandıran hatta bir adım öteye geçerek dünya barışına kapı aralayan şiirsel bir bilinç alanına dönüşür. Şairin epik tutumu, yalnızca işlediği konularda değil şiirin kuruluşunda, ritminde ve Türkçeyi kullanma biçiminde de görünürlük kazanır. “*Destanlar bir ulusun bilinçdışıdır.*” diyen Dağlarca, bu tarzda şiir yazmayı “*o ülkenin sanatçıları için en büyük onur*” (Eczacıbaşı, 2005: 53) olarak görür ve kendisi de bu nedenle çok sayıda destan kaleme alır.

Dağlarca’nın özellikle Millî Mücadele’yi konu edinen uzun soluklu şiirleri, onun epik şair kimliğini güçlü kılan başlıca örnekler arasında yer alır. Millî Mücadele’yi dile getiren “nehir şiir” dizisinin ilk kitabı olan *Üç Şehitler Destanı* 1949’da yayımlanır. Ardından *Bağımsızlık Savaşı I -Samsun’dan Ankara’ya-Inönü’ler-Sakarya Kıyıları* (1951), *Bağımsızlık Savaşı II -30 Ağustos-İzmir Yollarında* (1951), *Delice Böcek* (1957), *Yedi Memetler* (1964), *19 Mayıs Destanı* (1969), *Bir Elde Yaşamak* (Reşat Bey Destanı) (1979), *Çukurova Koçaklaması* (Yurducunu Sevmek) (1979), *Türk İstanbul* (1979), *Yurdana* (Nene Hatun Görüntüsü) (1988) adlı kitaplar gelir. Bu eserlerde şair, tarihî olayları; bağımsızlık düşüncesi, millet olma bilinci ve insanlığın direniş gücüyle bir-

likte değerlendirir. Şair; *Anıtkabir* (1953), *Cumhuriyetin 50. Yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk* (1973), *Anıtlarda Solukalan* (1979) adlı eserlerde Atatürk odağında epik tavrı genişletirken; *İstanbul Fetih Destanı* (1953), *Malazgirt Ululaması* (1971) kitaplarıyla farklı tarihsel dönüm noktalarını da destanlaştırma çabasına girer. *Çakırın Destanı*

(1945), *Özgürlük Alanı* (1960), *Kublay Destanı* (1968) gibi kitaplar ise şairin epik tavrını insanın yaşam mücadelesi, özgürlük ve hak arayışı açısından çeşitlendirdiği örnekler olarak yer alır. *Sivaslı Karınca* (1951), *Vietnam Savaşımız* (1966), *Cezayir Türküsü* (1961), *Hiroşima-Atom Bombasının 25. Yılı* (1973) gibi eserler ise Dağlarca'nın epik yaklaşımının evrensel çizgiye taşınması ve anti-empyrialist tutumunun bir yansıması olarak göze çarpar. Şiirleriyle büyüyen çocuklar tarafından "*Şiir Dede*" (Sucu Polat, 2002: XXX) olarak anılan Dağlarca, çocuklar için birçok şiir kitabı yayımlar. Bunlar arasında yer alan *Yanık Çocuklar Koçaklaması* (1977) eserinde ise doğrudan çocuklara yönelik epik bir söylem geliştirir. Sadece şiir türünün örneklerini veren Dağlarca, Vietnam Savaşı'nı bu defa *Vietnam Körü* (1986) adlı manzum tiyatro şeklindeki tek eseriyle "destanoyun" niteliğinde kaleme alır. Böylece Dağlarca, çok yönlü epik şair kimliğini geniş bir yelpazede sergilemiş olur.

Dağlarca'nın Şiirlerinde Epik Tavır

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerinde epik tavır, tarihî olayların veya savaş sahnelerinin anlatılmasıyla sınırlı değildir. Şair daha çok insanı, toplumu ve tarihi, arka planındaki felsefeyle birlikte kavrayan geniş bir bakış açısı sergiler. Bireysel duyarlılığı bütünüyle dışlamadan onu çoğu zaman daha büyük bir varlık ve sorumluluk alanına taşır. Bu nedenle Dağlarca'nın epik şiirlerinde kişisel olan, toplumsal ve tarihsel olanla da birleşir.

Şair, Millî Mücadele'yi destanlaştırdığı şiirlerde Atatürk'ün *Büyük Söylev*'i başta olmak üzere çeşitli tarihî kaynaklardan ve belgelerden beslenir. Tarihsel bakışını hem Orta Asya hem de Selçuklu ve Osmanlı tarihine dayandırır. Türk tarihinde öne çıkan kahramanlardan, hitabeti güçlü şairlerden ve Türk kültürünün destanlaşmış kahramanlarından güç alır. Böylece Millî Mücadele'yi anlamlandırdığı tarihsel zeminde kazanılması kaçınılmaz bir zafer olarak öne çıkarır (Baş, 2020: 18-19).

Bu anlayış doğrultusunda *Yedi Memetler*'de yer alan kişilerden Çakır Memet'in gözleri, yalnızca fiziksel bir özellik olarak değil kökü çok derinlere inen destansı bir anlam yüklenmesi yönüyle dikkat çeker:

*Çakır Memet mavi değil, mor değil,
Daha gökçe bir destan gözlerindeki çini.
Belki Orta Asya'dan, belki Akdeniz'den,
Parıltılı bir kaya söyler içini.* (1964: 22)

Şair, epik yaklaşımını ortaya koyarken olayları kendine özgü bir zaman ve mekân algısı üzerinden çeşitlendirir. *Üç Şehitler Destanı*'nda cephedeki çatışmalar, varlığı kuşatan ağır bir zaman akışı ve mekân duygusu içinde sezdirilir. Çatışma anı, dünyanın ilk gecesini hatırlatan olağanüstü bir zaman algısına dönüşür. Şair, savaşın insanda ürperti uyandıran soğuk ve karanlık atmosferini, son derece heybetli bir manzara üzerinden okura duyurur:

*Sanki dünyanın ilk gecesini, soğuk mu soğuk,
İklimler yeni doğmuş, rüzgârlar körpe.
Karın beyazlığıyla daha da heybetli,
Metris tepe, kanlı sırt, adsız tepe* (1949: 5)

Dağlarca'nın epik tavrı, işlediği tarihsel olaylar kadar bu konulara kazandırdığı şiirsel derinlikle de anlam kazanır. Zira şair, yaşananların insanlarda yarattığı etki ve duygulanımlar üzerine daha çok odaklanır. Şairin bu çabası, bir taraftan insanın kendisini, sahip olduğu değerleri ve içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırma biçimine de dönüşür. Dağlarca'nın Millî Mücadele'yi bir iki şiirle sınırlı tutmayıp birçok eserde bir bütünlük içinde ele alması da bu tavrın sonucudur. Bu şiirlerde ölümle özdeş görülen bağımsızlık mücadelesi; “efsane, destan, rüya, mucize, büyü, sihir” gibi kavramlarla ifadesini bulur. “Ya istiklal ya ölüm” ilkesi etrafında bir milletin var olma mücadelesini dizelere taşıyan Dağlarca, bir taraftan kaleme aldığı birçok eser üzerinden epik şair kimliğini inşa etme çabasını da sergilemiş olur.

Epik Ses ve Kolektif Söylemin Kuruluşu

Dağlarca'nın epik şiirlerinde ses, çoğu zaman tek bir kişinin bakış açısıyla değil çoğul bir anlatımla şekillenir. Şair, bireysel söyleyişi aşarak daha geniş bir topluluğun duyusunu şiire taşır. Bu nedenle onun epik şiirlerinde konuşan ses, yalnızca şairin ya da belli bir kahramanın sesi değildir; yurdun, milletin, tarihin ve insanlığın ortak sesidir. Bu kolektif ses, özellikle yurt sevgisi ve ortak kader duygusu etrafında şekillenir. Şiirlerde yurdun herhangi bir yerinde yaşanan acı, yalnızca o bölgeye ait kalmaz; bütün bir ülkenin acısına dönüşür. Aynı şekilde bir şehrin kurtuluşu da yalnızca o şehrin sevinci değildir. İzmir'in kurtuluşu sırasında Van'ın türküsünün İzmir'de duyulması, bu ortak sevinci ve yurt bilincini açık biçimde gösterir:

*Peki Van nırde
Türküsi nırde
Duyuyor musun Anayurdum
Van türkülenir İzmir'de. (1999 (a): 71)*

Dağlarca'nın epik sesinde kişisel eylem, ortak kaderle birleştiği ölçüde anlam-
lıdır. Bir askerin direnişi ya da şehadete ermesi, bir kadının fedakârlığı ya da
bir çocuğun taşıdığı umut, tek başına bireysel bir davranış olarak kalmaz; mil-
letin ortak varoluş iradesini temsil eden bir değere dönüşür. Mustafa Kemal'in
ordu ve halk için taşıdığı anlam da bu kolektif bellek içinde değer kazanır. *Üç
Şehitler Destanı*'nda onun düşte görülmesi bile uğruna ölünecek bir hedef hâ-
line gelir:

*Mustafa Kemal'i gördüm düşümde,
Daha, diyordu.
Uğruna şehit olasım geldi hemen,
Sabaha, diyordu.
Al bir kalpak giymişti, al,
Al bir ata binmişti, al.
Zafer ırak mı dedim,
Aha, diyordu. (1949: 38)*

Bu şiirlerde merkezî bir anlatıcı sesiyle yetinilmez; farklı kişiler, kendi ko-
numlarına uygun biçimde konuşturulur. Böylece şiirde tek yönlü bir anlatım
yerine farklı seslerin katıldığı geniş bir söyleyiş alanı oluşur. Komutanından
askerine, kadından çocuğuna, dağından ağacına varıncaya kadar vatanın
neredeyse her unsuru bu destanı, kendi dilince seslendirir. Bu durum, epik şii-
rin yapısını güçlendirir. Çünkü destansı anlatı, yalnızca büyük olayların aktar-
ılmasıyla değil, o olayların farklı kişiler tarafından yaşanması, duyulması ve
dile getirilmesiyle de şekillenir:

*Söze geldi al at kır at yağız at (...)
Bir "Varalım" çektiler ki dondu hep
Ağzımızda bre sesi hey sesi
Uçan kuşlar dağlar taşlar ağaçlar
Bir "Varalım" çektiler ki dondu hep. (2010: 214)*

Dağlarca'nın şiirlerinde epik sesin kolektif söyleme dönüşmesi, *Samsun'dan
Ankara'ya* adlı eserde yoğun bir şekilde öne çıkarılır. Yurdun işgalinin üzü-
tüsü, tabiat da dâhil her bir zerrede hissedilir. Bütün bir vatan koca bir derde
düşer, acı çeker. Fıstık, kavak, limon ve incir ağaçlarından Urfa, Maraş, Antep,
Konya, Merzifon, Adana, Antalya, İzmir'in işgali duyulur. "Dile Gelen Vatan"
şirinde çayır, portakal, kuru fasulye, buğday, kavak, halk şiiri geleneğinde ol-
duğu gibi kara sazı eline alarak bu durumdan duyduğu üzüntüyü dile getirir
ve ölümü bile bu duruma tercih eder (Baş, 2010: 13).

*Aldı kavak:
(...) Besmelesiz üç beş gâvur,
Oturur ha gölgemde?
Oduncum daha vur, daha vur,
Baltanı ta canevice sok. (1999 (a): 38)*

19 Mayıs Destanı'nda da Fatih'ten Yavuz Sultan Selim'e, Namık Kemal'den Tevfik Fikret'e varıncaya kadar birçok kişi ya da nesne, sözü alarak konuya dair düşüncesini ortaya koyarak kolektif söylemin bir boyutunu oluştururlar:

-Namık Kemal olarak haykırmıştım "Vatan yash ben yash"

Umdum yıllarca

Beklerken bütün demir yazılarım paslı. (2010: 50)

Tarihin Destansı Belleğe Dönüşmesi

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın epik şiirlerinde tarih, kuru bir bilgi alanı olarak değil, milletin varoluşunu, direnişini ve ortak belleğini taşıyan canlı bir gerçeklik olarak ele alınır. Bu bakımdan Dağlarca'nın tarih anlayışı, özellikle Millî Mücadele Dönemi şiirlerinde tarihin manevi bir kuvvet kaynağı olarak kullanılmasını hatırlatır.

Dağlarca, ele aldığı konuları tarihsel bir bütünlük içinde kavrar. Onun *Malazgirt Ululaması* ve *İstanbul Fetih Destanı* adlı eserleri, Millî Mücadele'yi konu edinen şiirler için de tarihî bir zemin oluşturur. Böylece şiirlerdeki tarihî zaman, milletin yeniden var olma iradesini temsil eden büyük bir zaman dilimine dönüşür:

*İşte Ahmet Şah deli kızıl
İşte Artuk omuzları bulutlarda
İşte Danişmend uçar çizmeli
İşte Mengüçük kargısı yalaz(...)*

*Baktı komutanlarına başbuğların erlerine
Alpaslan
Büyüdü gözleri:*

Çağın Kabartmasıydı parlayan. (2010: 204)

Şairin yer yer geçmiş zaferlere ve tarihî kişiliklere yönelmesi, içinde bulunduğu mücadelenin anlamını genişletir. 19 Mayıs Destanı'nda Fatih Sultan Mehmet'in konuşturulması, bu tarihsel süreklilik duygusunu pekiştirir:

*Ben Fatih Sultan Mehmet Han
Ne olmuşuz, İstanbul'um mu alınmış,
Bunca tuğlar arkasından.
Sallanmakta başım üzre kapkara bir an,
Ne olmuşuz, nedir bu düşman gemileri
Çarpmaz kıyılarıma dalgalar yasından. (1973: 8)*

Mustafa Kemal'in Samsun'a doğru yola çıkışı, duyulan endişelerin azalması ve geleceğe dönük umudun büyümesi anlamına gelir. Zira bu adım, tıpkı İstanbul'un fethi gibi çağın akışını tersine çevirecek bir efsanenin başlangıcı niteliğindedir:

*Bir gemi yol almakta,
Mavi almakta, yıldız almakta, gelecek almakta hey,
Büyürken soluğu gemidekilerin
Samsun'a doğru
Bir yas azalmakta.* (1973: 34)

Samsun'dan Ankara'ya adlı kitapta ise aynı olay, bütün tabiatın eşlik ettiği bir şenlik havasında anlatılır:

*Kıyı takmış yaprağını gülünü,
Bahar eder.
Bir gemi yaklaşır karanlıktan,
Felek terkidiyar eder,
Eder oy.* (1999 (a): 17)

Dağlarca için geçmiş, yalnızca hatırlanan bir zaman değildir; mücadeleye anlam kazandıran ve bugünün de sorgulanarak millî bir bilinç oluşmasını sağlayan bir güçtür. Böylece Dağlarca'da tarih, kronolojiyi aşan fakat tarihî zemin-den kopmayan şiirsel bir kavrayışa dönüşür. Şair, tarihî gerçekliği şiirsel bir bilinçle dönüştürür; olayları, kişileri ve mekânları ortak belleğin birer parçası hâline getirir. Geçmiş, bir yönüyle "an"a ışık tutarken bir yandan da geleceği inşa etme noktasında önemli bir işlev yüklenir. *Türk İstanbul'*da geçmişle gelecek arasında kurulan bu bağ, şiirsel bir anlatımla dizelere dökülür:

*Kim erken uyanırsa, duyar, bir daha duyar,
Bir kanat sesi vardır orada ta derinden.
Tanın ilk ışıkları işlerken geleceği,
Yedi kartal su içer, Fatih'in ellerinden.* (1979: 41)

Epik Kadronun Genişlemesi: İnsan, Tabiat ve Nesne

Dağlarca'nın epik şiirlerinde dikkati çeken önemli özelliklerden biri, eserlerdeki kişi ve varlık kadrosunun genişliğidir. Şair, destansı anlatıyı yalnızca belli başlı kahramanlar veya tarihî şahsiyetler etrafında kurmaz. Cephede savaşan askerlerden cephe gerisindeki kadınlara, çocuklardan yaşlılara, tabiat unsurlarından nesnelere kadar birçok varlık, bu büyük anlatının kayda değer bir parçası hâline getirilir.

Dağlarca'nın kadınları ve çocukları şiire dâhil etme biçimi, epik yapının yalnızca savaş meydanlarıyla sınırlı olmadığını gösterir. Şiirlerinde kadınlar, cephe gerisinde edilgin bir bekleyişin temsilcisi olarak yer almaz; dualarıyla, direnme güçleriyle ve cephedekilere verdikleri somut destekle mücadelenin etkin unsurları arasında görünürler. Çocuklar da yalnızca savaşın mağdur-

ları değildir; kimi zaman umudu ve geleceği temsil eden varlıklar olarak öne çıkarlar. “Umudu Taşımak” adlı şiirde yedi yaşındaki bir çocuğun cepheye mermi taşıması, bağımsızlık mücadelesinin bir milletin her zerresinde nasıl anlamlı bir karşılık bulduğunun güzel bir göstergesidir:

*Düşmüş anasının ardına
7 yaşlarında yavrucuk.
Enlemesine bağlamışlar
Mavili sarılı bir kolanla
Omuzlarına sandığını.
Seslendim taşıdığın ne
Dedi saldırır gibi, birdenbire:
Erlere mermi.
Tanrım,
İzmir çok uzak bir yer mi? (1999 (a): 18-19)*

Dağlarca'nın epik şiirlerinde tabiat unsurları da önemli bir işleve sahiptir. Dağ, taş, gök, su, ağaç ve toprak yalnızca olayların geçtiği mekânı tamamlayan arka plan öğeleri değildir. Şair, tabiatı çoğu zaman mücadelenin ruhunu taşıyan canlı bir unsur gibi ele alır. *Delice Böcek*, Erzurum'dan İzmir'e giderek bu süreci anlatan bir kişi olarak sembolik bir anlam taşır. *Çukurova Koçaklaması* ise daha çok Anadolu insanıyla özdeşleştirilen dede-baba-anne-bacı ve çocuktan oluşan kartal ailesinin sırayla sazı ellerine alıp durumu kendi bakış açılarından anlatmasıyla şekillenir. Bu da koçaklamayı ilginç kılar (Baş, 2010: 12, 16). Burada tabiatın da savaşa katılması, bu bakımdan dikkat çekicidir:

*Verdi ana baba canın
Gökler daha da ver dedi.
Bir savaştı Allah Allah
Su “Allahuekber” dedi.(...)
Dağlar dağ oldu bir daha
Sömürgene yeter dedi. (1999 (a): 99)*

Gücün, zorluğun ve mücadelenin sembolü olan dağlar ise salt coğrafi bir unsur değildir; yurdun her parçası gibi savunmaya katılan bir varlık olarak görülür:

*-Dün gece yoktu ki,
Bu dağ buraya nasıl gelmiş?
-Nasıl mı gelmiş, besbelli Osman,
Yürüyerek koşarak,
Bir olağan üstüde
Uçarak türkü türkü. (1964: 28)*

Şairin nesnelere yüklediği anlam da epik kadronun genişlemesini sağlar. Kılıç, kalpak, kaput, fişek, kağıt gibi nesneler, sıradan eşya olmaktan çıkarak tarihî ve duygusal bir anlam kazanır.

Bütün bu örnekler, Dağlarca'nın epik şiirlerinde bütün bir yurdun mücadeleye katıldığı duygusunu güçlendirir. İnsan, tabiat ve nesne birbirinden kopuk unsurlar olarak değil, aynı varoluş alanının parçaları olarak yer alır. Bu tutum, onun şiirlerinde yurdun yalnızca savunulan bir toprak parçası değil; insanıyla, tabiatıyla ve eşyasıyla birlikte yaşayan bir bütün olarak kavrandığını gösterir.

Dil, Ritim ve Söyleyişin Epik İşlevi

Fazıl Hüsni Dağlarca'nın epik şiirlerinde destansı etkiyi asıl belirleyen unsurlardan biri, şairin dili kullanma biçimidir. Zira "*Türkçem benim ses bayrağım*" diyen Dağlarca, dile ayrı bir hassasiyet gösterir. Ona göre "*dile bağlı olarak şiirin açtığı kapıdan, bir milletin bütün tarihi ve coğrafi macerasına ait görünüşleri izlemek mümkündür*". Kendisiyle yapılan bir söyleşide "*Niçin şiir yazıyorsunuz?*" sorusuna Dağlarca'nın "*Türkçe'nin yeryüzündeki en büyük dil olduğunu göstermek için (...) Türkçe'yi yazabildiğim yapıtlarla değerince yaşatmak için yazıyorum*." (Şimşek, 2001: 185) şeklindeki cevabı, onun dile yüklediği anlamı ortaya koyar.

Dağlarca'da dil, olayları aktaran pasif bir araç olmaktan çıkar; şiirin anlamını, sesini ve duygu yoğunluğunu kuran temel bir ögeye dönüşür. Şiirlerde çoğu zaman yalın, kısa ve yoğun ifadelerle büyük duyguları taşıyabilen bir söyleyiş kurulur. Bu özellik, "On Bin Atlı" adlı şiirde açık biçimde görülür. Burada cephedeki somut mücadele, yalnızca pitoresk bir anlatımla görselleştirilmez; aynı zamanda kelime tekrarları, serbest kafiye örgüsü, asonans ve aliterasyonlarla zenginleştirilmiş ritmik kullanımlarla da duyurulur:

*Geçiyordu dört nala on bin atlı,
Yalın kılıç
Yalın mızrak,
Yüzü tunçtu erlerin
Atlar mağara suratlı.
Geçiyordu dört nala on bin atlı
Omuzları değil
Nalları değil
Erlerin de atların da
Yangın yürekleri kanatlı.* (1999 (b): 15-16)

Buradaki ritmik yapı, atların ve erlerin hareketini şiirin ses düzlemine taşır. Böylece okur, yalnızca bir savaş sahnesini zihninde canlandırmaz; bu sahneyi müzikal olarak da şiirde duyar. Dağlarca'nın epik söyleyişinde bu türden binlinçli kullanımlar, hem kolektif belleği diri tutan hem de şiirsel söyleyişi güçlü kılan bir işlevsellik kazanır. Birçok şiirde bu nedenle sadece içeriğin değil buna denk düşen bir biçim ve söyleyiş tarzının başarıyla kurulduğu görülür.

Şairin seslenmelere ve yer yer konuşma diline yaklaşan ifadelere başvurması da epik söyleyişin canlılığını artırır. Bu durum, halk söyleyişine yaklaşan bazı dizelerde daha belirgindir. “Yankı” adlı şiirde ise konuşma diline uygun bir kullanımla duyulan öfke, Mustafa Kemal’in ağzından dizelere şöyle dökülür:

*Ovalarımda değil, ta dağ başlarımda üç yıl
Baykuş olup öttüler ha? (...)*

*Ne varsa üzerlerinde yürek diye insanlık diye
Bebeleri süngülerken attılar ha?(...)*

*Yedi bin yıllık evimi benim
Kaçarken yangın ettiler ha? (1999 (a): 10-11)*

İzmir Yolları’nda yer alan “Yürek” adlı şiirde ise çocuk bedeni üzerinden insanlık dışı şiddetin boyutu gösterilir. Şair, bu tür sahnelerle millî hafızayı diri tutarken aynı zamanda insanlığın ortak acısını da görünür kılar. Bu şiir, yine pitoresk anlatımın ve ritimselliğin güçlü bir söyleyişe dönüştüğü güzel bir örnek olarak kazanır zihinlere:

*Aldılar
Süngü ucuyla çocuğun gözlerini.
Anası ağlarken.
Haykırdı: Gösteririm size
Ellerim var.(...)*

*Sıktılar ayaklarına nice nice kurşun.
4Anası ninesi dedesi dellendirken
Haykırdı en kalın sesiyle: Gösteririm size
İşte yüreğim var.*

*Göğsünü yardılar, kopardılar yüreğini yediler
çocuğun çiğ çiğ,
Doymadılar. (1999 (a): 26)*

Dağlarca, epik söylemi çeşitlendirmek için yer yer geleneksel unsurları da kullanır. Halk anlatı geleneğinde önemli bir yere sahip olan *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde öne çıkan Deli Dumrul ile bağlantı kurar. “Mustafa Kemal’in Kartalı” adlı şiirde geçen Çamlıbel ise Köroğlu’nu akla getirir. Bu tür kullanımlar, aynı zamanda Millî Mücadele’ye masalımsı/efsanevi/destansı bir boyut katar. Zira bu mücadeleyi akıl sınırları içerisinde anlamlandırmak pek mümkün görünmemektedir (Baş, 2010: 20):

*Masaldı dağlar, taşlar geçerken masaldı ha,
Geçiyordu Mustafa Kemal Çamlıbel’den, (...)
Susmuştu yeryüzü efsaneler içinde,
Masaldı, dağlar, taşlar geçerken masaldı ha. (1999 (a): 127)*

Dağlarca için Türkçe, yalnızca şiirin malzemesi değil, millî varlığın ve tarihsel sürekliliğin de taşıyıcısıdır. *Bağımsızlık Savaşı*’nda dilin bağımsızlığı ile yur-

dun bağımsızlığı arasında kurulan ilişki, bu bakımdan kayda değerdir. Şair, Türkçenin kendi anlam dünyasını şu dizelerle duyurur:

*Kendi dilince güzel
Ağırması yaşamanın ölümün,
Haydi varalım
Gönlümüzdeki yalazla
Anlamın göllerine. (1999 (a): 53-54)*

Görüldüğü üzere Dağlarca'nın şiirlerinde dil, ritim ve söyleyiş, destansı anlatının dış öğeleri değildir. Şair, Türkçeyi güçlü bir ses alanına dönüştürerek epik şiirin gerektirdiği genişliği, yoğunluğu ve yüksek tonu, ritmik olarak da kurar. Bu özellik de şairin epik yaklaşımının yalnızca içerikte değil, şiirin yapısında ve ses düzleminde de özenle kurulduğunun bir göstergesi olur.

Türk tarihini birçok eserle destanlaştırma çabasına giren Dağlarca, en nihayetinde bu işin zorluğunu, *Malazgirt Ululaması* eserinde yer alan "En Uzun Türküyü Duymak" adlı tek dizelik şiirinde ironik bir biçimde özetler gibidir: *Savaş sığmadı dile. (2010: 218)*

Millî Duyarlıktan Evrensel Değerlere

Dağlarca'nın epik şiirlerinde millî duyarlık, sık bir bakış açısıyla dile getirilmez. Şair, yurt sevgisini ve bağımsızlık düşüncesini işlerken bunları yalnızca belirli bir tarihî dönemin ya da tek bir toplumun meselesi olarak görmez. Onun şiirlerinde millî hassasiyetler, çoğu zaman bütün insanlığın özgür yaşama hakkı, varlığını koruma iradesi ve zulme karşı direnme gücüyle birleşerek evrensel değerlere dönüşür.

Sakarya Savaşı'nın anlatıldığı şiirlerde özellikle bu evrensel açılım, net bir biçimde görülür. Mustafa Kemal'in başkomutanlığı, yalnızca Türkiye'nin kuruluş mücadelesi olarak değil, bağımsızlığını yitirmiş bütün milletler için de dikkate alınması gereken bir örnek olarak sunulur:

*Bu yalnız Türkiye'nin
Başbuğluğu değildi,
Türkiyem yenilmiş ulusların kara tarlasında
Açan bir ateş güldü. (1999 (a): 11)*

Bu dizeler, Dağlarca'nın Millî Mücadele'yi insanlık düzeyinde düşündüğünü gösterir. Şair için bir milletin özgürlüğü, insanın özgürlüğünden ayrı değildir. Bu nedenle yurdun savunulması, yalnızca belli bir coğrafyanın korunması değil, insanın kendi varlığını, dilini, belleğini ve geleceğini korumasıdır. Mustafa Kemal'in kılıcının esaret karşısında millet ve insanlık adına konuştuğu dizelerde de evrensele açılan bu duyarlık, daha açık bir biçimde dile getirilir:

*Ateş düşüncesiyle fırladı sessizliğinden,
Konuştu kılıç,
Bir parladı geçti rüzgâr:*

*İNSAN ESİRLİĞİ,
MEMLEKETLERE SIĞMAZ.
MİLLET ESİRLİĞİ,
YERYÜZÜNE. (1999 (a): 52)*

Dağlarca'nın epik şiirlerinde savaşın insanlar üzerinde bıraktığı yıkıcı etkiler de vurgulanır. Daha lirik bir söyleyişin yakalandığı bu örneklerde kadınların, çocukların ve savunmasız insanların yaşadığı acılar, tarihî olayların ayrıntıları olmanın ötesinde insanlığın ortak vicdanına seslenen bir derinlik kazanır.

Yeryüzünde yaşanan bütün kıyımlara duyarsız kalamayan şair, *Nötrön Bombası* adlı eserinde dünyaya barışı getirmenin ancak ilahi bir kanalla mümkün olacağını düşünür ve bunun hayalini kurar:

*Tanrı olsam bir günlüğüne
Toplasam insanları ülkelerden avuçlarıma incitmeksizin
Güney Amerika'dan Hint'ten Mississippi'den
Avustralya'dan Afrika'dan Çinden tek tek
Sallasam sallasam yavaş yavaş
Birbirine iyice karıştılar mıydı
Yeniden serpsem ovalara dağlara kıyılara adalara
Ta içim aydınlık
Hah desem
Yeryüzü kalsın da ayrılıklar kalmasın (2010: 1035)*

Bu örnekler, Dağlarca'nın millî duyarlığı, ideolojik bir söyleme indirgemediğini gösterir. Şair; bağımsızlık, direniş, barış ve umut gibi kavramları, şiirin estetik yapısı içinde evrensel bir düzleme taşır. Bu bakımdan onun epik şiiri, millî olandan doğan fakat insanlığın ortak değerlerine yönelen geniş bir şiirsel duyarlığın ifadesi olur.

Sonuç

Fazıl Hüsnü Dağlarca epik söyleyişi, modern Türk şiirinin imkânları içinde kendine özgü biçimde kuran şairlerin başında gelir. Onun sanatının ana damarlarından birini oluşturan epik şair kimliği, yalnızca Millî Mücadele'yi, savaşları veya tarihî olayları konu edinmesinden kaynaklanmaz. Dağlarca'nın epik tavrı, bu konuları şiirin dili içinde yeniden kurma biçiminde, bireysel sesi kolektif bir sese dönüştürmesinde, tarihî olanı milletin ortak belleğiyle birleştirmesinde, insan-tabiat-nesne ve dil arasında geniş bir anlam ilişkisi kurmasında belirginleşir. Bu nedenle Dağlarca'nın epik şiiri, salt tarihî gerçeklikleri anlatan bir şiir olmaktan çok, geçmişten hareketle insanın, milletin, dilin varoluşunu kavrayan ve evrensel olana da kapı aralayan geniş bir şiirsel yapı olarak karşımızda durur.

Kaynakça

- Baş, Selma, “Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Epik Şiirlerinde Millî Mücadele”, *Erdem*, S 56, 2010, s. 1-25.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Üç Şehitler Destanı*, Varlık Yayınları İstanbul 1949.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Yedi Memetler*, Kitap Yayınları, İstanbul 1964.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *19 Mayıs Destanı/Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1973.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Türk İstanbul/Çukurova Koçaklaması*, Cem Yayınları, İstanbul 1979.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Bağımsızlık Savaşı I*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999 (a).
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Bağımsızlık Savaşı II*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999 (b).
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Bütün Şiirleri 2*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- Eczacıbaşı, Şakir, “Dağlarca’dan Şiirlerle Dostluk”, *Varlık*, S 1173, Haziran 2005, s. 52-59.
- Sucu Polat, Müge, *Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Şiirlerinde Çocuk Teması*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 2002.
- Şimşek, Tacettin, “Masaldan Destana: Dağlarca’nın Şiiri”, *Hece, Türk Şiiri Özel Sayısı*, S 53/54/55, 2001, s. 81-195.